

УДК 378.091.12.011.3-051:796

Носко М.О., Проніков О.К.

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано готовність майбутнього вчителя фізичної культури до профільного навчання школярів. Зазначено, що реформування системи загальної освіти в Україні спрямоване на створення педагогічної системи, за якою кожна окрема дитина отримала б невичерпні можливості для повної самореалізації закладених у ній покликань, здібностей та неповторного таланту. У контексті профільного навчання готовність учителя зумовлюється низкою чинників, зокрема, наявністю загальноосвітніх закладів традиційного та інноваційного типу. Завдяки диференційованому підходу до навчання учні старших класів у загальноосвітніх навчальних закладах можуть одержати освіту, що має професійне спрямування та задовольняє їхній професійний вибір.

Ключові слова: *учитель фізичної культури; профільне навчання; заклад вищої освіти; загальноосвітній навчальний заклад.*

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі відбувається подальший розвиток проблем профільного навчання, який характеризується такими тенденціями: багатогранністю прояву; існуванням поряд з традиційними інноваційних підходів до вирішення цієї проблеми; підвищенням уваги науковців до проблем профільного навчання як ефективного засобу вдосконалення навчального процесу в цілому та розвитку кожної конкретної особистості зокрема [8; 9; 10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до профільного навчання є мало дослідженою. Але деякі аспекти висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Наприклад, А. А. Кузнецовим визначено основні цілі переходу до профільного навчання: забезпечити поглиблене вивчення окремих дисциплін програми повної загальної освіти; створити умови для значної диференціації змісту навчання старшокласників із широкими і гнучкими можливостями побудови школярами індивідуальних освітніх програм; сприяти встановленню рівного доступу до повноцінної освіти різним категоріям учнів у відповідності з їхніми індивідуальними нахилами і потребами; розширити можливості соціалізації учнів, забезпечити наступність між загальною і професійною освітою, у тому числі ефективніше підготувати випускників школи до освоєння програм вищої професійної освіти [5]. На думку Мойсеюк Н.Є. профільне навчання – це одна з форм диференційованого навчання, яка дозволяє, виходячи з вимог закладів вищої освіти (ЗВО), глибше та максимально диференційовано засвоювати групу споріднених предметів, а решту дисциплін вивчати в оптимально інтегрованому режимі [7].

© Носко М.О., Проніков О.К., 2018

Мета дослідження. Визначити критерії готовності майбутнього вчителя до профільного навчання фізичного виховання у ЗНЗ.

Виклад основного матеріалу. Профільна підготовка відрізняється від загальноосвітньої більш конкретними професійно зорієнтованими характеристиками мотивів, цілей, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності, які виступають по відношенню до учня у вигляді певних вимог.

Профілізація старшої школи вимагає відповідної професійної діяльності педагога, ефективність якої значною мірою залежить від рівня підготовки у вищому навчальному закладі. Значна частина майбутніх учителів не мають достатнього потенціалу, необхідного для ефективної реалізації профільного навчання у загальноосвітніх закладах.

Вивчення стану формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до профільного навчання в закладах різного типу на основі анкетування показало, що, незважаючи на явні досягнення та практичне підтвердження доцільності такого підходу в освіті, цій проблемі відводиться недостатня увага.

Останні дослідження доводять, що такий стан справ призводить до того, що значна частина вчителів фізичної культури не готова ефективно працювати у профільних класах. Вони нечітко уявляють цілі та завдання навчального закладу і дотримуються традиційної системи навчання, характерної для непрофільної загальноосвітньої школи. Це знижує якість освіти учнів, сповільнює темп опанування професії.

Аналіз практики показав, що значні труднощі виникають у вчителів із незначним педагогічним стажем, що зумовлено недостатністю їх професійної підготовки до роботи в загальноосвітніх закладах різного типу. Існують істотні відхилення запитів практики і теоретичних розробок з питань професійної підготовки сучасного вчителя. Частина педагогів вважає, що профільне вивчення фізичної культури орієнтує учнів лише на навчання у вищій школі. Таке розуміння вчителями профільного навчання ґрунтується на нечіткому розмежуванні цілей фізичної культури учнями загальноосвітніх закладів.

У ході констатувального експерименту виявлено реальний стан готовності вчителів загальноосвітніх закладів до профільного навчання фізичної культури. Вивчення стану розробки проблеми в практиці показує, що у професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури майже не враховуються особливості його навчального середовища. Зауважимо, що частина вчителів є випускниками ЗВО де педагогічна підготовка є другорядною.

Зокрема, проблема організації педагогічної практики студентів часто трактується без урахування аспекту профільного навчання. Наприклад, недостатньо використовуються під час практики реальні педагогічні ситуації які сприяють формуванню професійної мотивації й усвідомленню чинників ефективної діяльності вчителя, цілеспрямованості й можливості проведення дослідницької роботи, впровадження педагогічних інновацій тощо. Причинами цього є розрив між теоретичним засвоєнням педагогічних дисциплін та їх застосуванням; недосконалість змісту, форм і методів підготовки до профільного навчання з фізичної культури.

Вивчення практики роботи педагогічних університетів засвідчує, що головна увага з боку професорсько-викладацького корпусу переважно приділяється формуванню не педагогічної, а предметної готовності студентів. Професійна підготовка вчителя нерідко не формує у нього цілісного системного сприйняття своєї майбутньої діяльності.

Опитування випускників ЗВО на основі бесід показало, що переважна більшість з них не мають чіткого уявлення про профільне навчання та його здійснення у певному конкретному ЗНЗ (школах, ліцеях чи гімназіях). Особливо це стосується майбутніх учителів фізичної культури. Їхні уявлення про організацію навчального процесу в ЗНЗ є поверхневими.

Причиною такого стану, на їхню думку, є недостатній рівень умінь щодо професійної діяльності в нових умовах. Рівень знань не дозволяє проводити уроки на належному рівні в незнайомих умовах. Брак інформації щодо діяльності майбутніх учителів фізичної культури не дозволяє на етапі студентських практик робити належні акценти на питаннях, які будуть суттєвими для учнів та їх професійної освіти.

Опитування вчителів фізичної культури із значним педагогічним стажем показало, що для ефективної реалізації профільного навчання їм достатньо розкрити специфіку діяльності того чи іншого ЗНЗ. та його зв'язок із професійними навчальними закладами. Зміст їх професійної підготовки не забезпечує повною мірою можливість працювати в реальних умовах різних типів ЗНЗ. Недостатньо реалізується профільність навчання, значні резерви якого у навчальному процесі залишаються невикористаними.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці моделі підготовки вчителя фізичної культури до профільного навчання та шляхів її реалізації на практиці. Отримані нами результати дозволяють дійти висновку про недостатній рівень сформованості й готовності вчителів ЗНЗ до профільованої навчальної діяльності, а саме: нечітке розуміння головних ознак аналізованих нами понять; неточне уявлення про знання та вміння, що необхідні для її здійснення; неповне знання як традиційних, так і нетрадиційних форм, методів, засобів навчання та способів їх впровадження у практичну діяльність; низький рівень сформованості умінь індивідуальної роботи.

Проведене нами дослідження дозволило отримати загальну картину, що відображає розуміння студентами і практикуючими викладачами сутності профільного навчання (рис. 1).

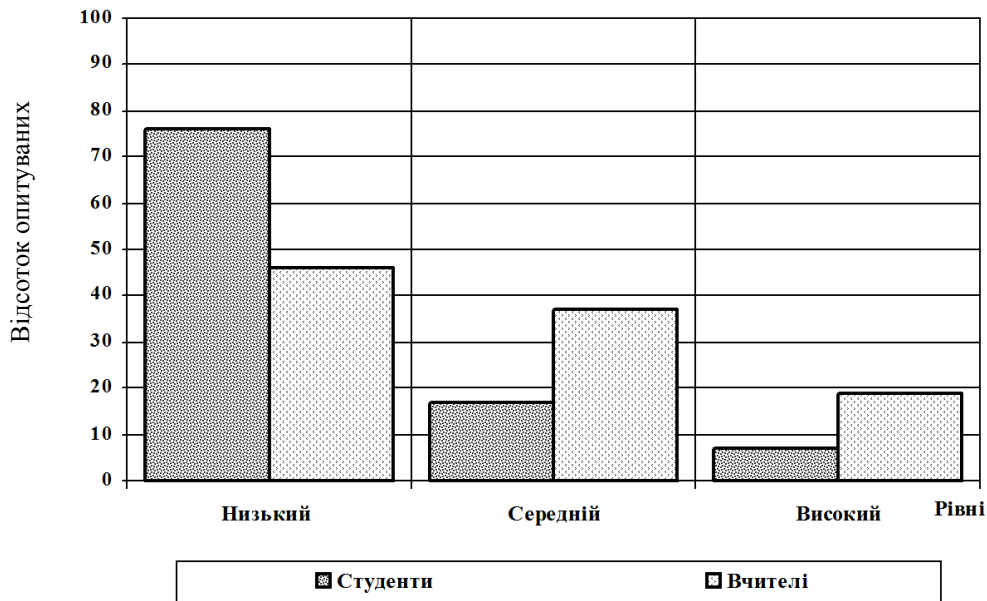

Рис. 1. Розуміння сутності профільного навчання студентами та викладачами

Результати проведеного дослідження дозволяють дійти висновку про недостатній рівень сформованості готовності вчителів загальноосвітніх шкіл до профільованої навчальної діяльності, а саме: нечітке розуміння головних ознак аналізованих нами понять; неточне уявлення про знання та вміння, що необхідні для її здійснення; неповне знання як традиційних, так і нетрадиційних форм, методів, засобів навчання та способів їх впровадження у практичну діяльність; низький рівень сформованості вмінь індивідуальної роботи.

Визначені у нашій роботі суперечності отримали підтвердження у констатуючій частині експериментального дослідження. Анкета містила, окрім закритих питань, питання відкритого типу. А формулювання свого власного варіанту відповіді дозволило отримати загальну картину.

Серед опитаних студентів у закладах вищої освіти 76 % не мали чіткого уявлення про сутність профільного навчання, вони не могли розкрити суть запропонованого поняття (низький рівень). 17 % студентів пов'язували його лише з професійною орієнтацією навчання (середній рівень). Лише 7 % студентів дали правильну оцінку профільному навчанню як комплексному, багатокomпонентному процесові і назвали його аспекти. Для формування готовності вчителя до профільного навчання насамперед слід визначити його ставлення до нього взагалі. З цією метою вчителям ставилося запитання: "Чи схвалюєте Ви впровадження профільного навчання у старшій школі?" Варіантами відповідей були: не схвалюю, частково не схвалюю, нейтрально, частково схвалюю, схвалюю. Опитуванням були охоплені 53 респондентів, серед яких було 5 – вчителів зі стажем роботи понад 5 років, 25 – вчителі зі стажем роботи менше 5 років, 29 – студенти вищих навчальних закладів. Результати проведеного опитування відображені на рис. 2.

Серед опитаних студентів у ЗВО 76 % не мали чіткого уявлення про сутність профільного навчання, вони не могли розкрити суть запропонованого поняття (низький рівень). 17 % студентів пов'язували його лише з професійною орієнтацією навчання (середній рівень). Лише 7 % студентів дали правильну оцінку профільному навчанню як комплексному, багатокomпонентному процесові і назвали його аспекти.

Для формування готовності вчителя до профільного навчання насамперед слід визначити його ставлення до нього взагалі. З цією метою вчителям ставилося запитання: "Чи схвалюєте Ви впровадження профільного навчання у старшій школі?" Варіантами відповідей були: не схвалюю, частково не схвалюю, нейтрально, частково схвалюю, схвалюю.

Опитуванням були охоплені 53 респондентів, серед яких було 5 – вчителів зі стажем роботи понад 5 років, 25 – вчителі зі стажем роботи менше 5 років, 29 – студенти вищих навчальних закладів. Результати проведеного опитування відображені на рис. 2.

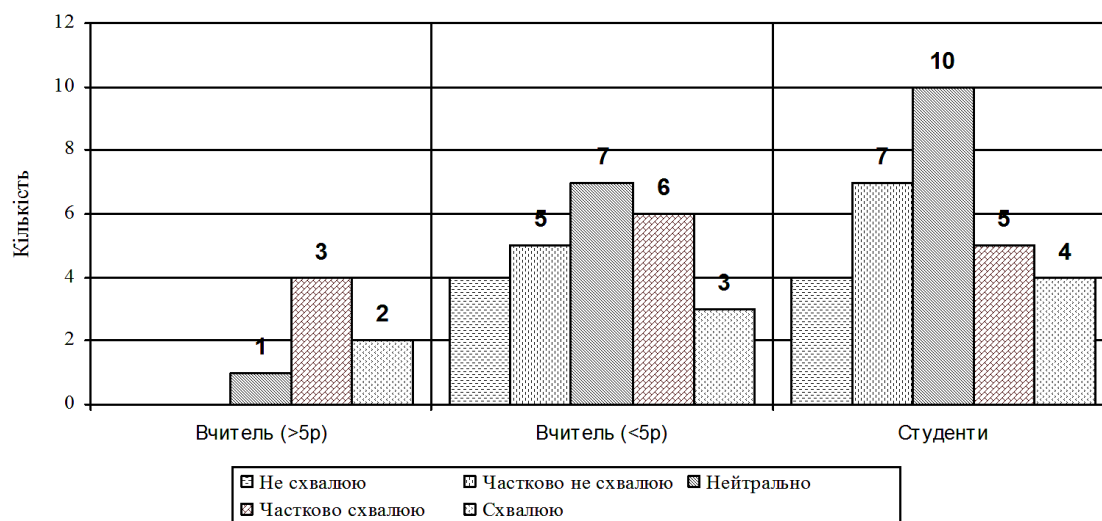

Рис. 2. Ставлення респондентів до профілювання старшої школи

Ми користувалися статистичним тестом для визначення значимості різниці у відношенні до профілізації вчителів з різним педагогічним стажем і студентів. При нульовій частці різних типів ставлень для різних категорій педагогів є однаковими.

Як бачимо з діаграми, вчителі з досвідом роботи у своїй більшості є прихильниками ідеї профілізації, тоді як молоді педагоги дають діаметрально протилежні відповіді. Розподіл ж голосів студентів свідчить про їх слабку поінформованість щодо питання профілізації, а отже є малозрозумілим і спричиняє відштовхування самої ідеї профільного навчання.

Не менш важливим, на нашу думку, є ставлення учнів до профілізації навчального процесу, всі опитані учні позитивно ставляться до профільного навчання. Кожен із них відзначав, що запропоновані їм завдання є їм під силу для розв'язання – тобто, індивідуальний підхід вчителя до кожного учня дозволяє реалізувати принцип профільності навчання. Зміни у профільному підході до навчання проводяться з метою підвищення якості навчання при збільшенні мотивації й інтересу учнів до навчального матеріалу.

Для визначення рівня зацікавленості учнів ідеями профілювання фізичної культури було усно опитано 83 (9-11 класи) старшокласників. Отримані дані свідчать про те, що учні старших класів неявно підтримують ідею профілізації фізичної культури.

Необхідність спеціального вивчення проблеми підготовки майбутніх вчителів до профільного навчання викликана тим, що значна їх частина не підготовлена до його здійснення у ЗНЗ. Студенти слабо володіють педагогічною теорією і не можуть використовувати наукові знання в практичній роботі.

Якість профільного навчання, його результативність залежить, у першу чергу, від головних суб'єктів навчального процесу: учня і вчителя. Зміна ролі вчителя внаслідок впровадження профільного навчання висуває нові вимоги до формування його індивідуально-психологічних поглядів. Тому при інструментальній оцінці якості профільного навчання насамперед необхідно орієнтуватися на показники досягнень учнів і рівень викладання профільних предметів викладачем.

Оцінка праці педагога, на наш погляд, повинна проводитися тільки за показниками кінцевого результату навчання учнів – досягнення ними мети профільного навчання, тобто, продовження навчання та здобуття професії за обраним у школі профілем.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що під готовністю вчителя фізичної культури до профільного навчання розуміємо єдність видів його професійної діяльності, які забезпечують реалізацію і якість профільного навчання в ЗНЗ.

На основі здійсненого аналізу розроблено підходи до підготовки вчителя та адаптованих до них принципів профільного навчання фізичної культури. Для реалізації розробленої моделі та з урахуванням загальнодидактичних принципів запропоновано шляхи підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до профільного навчання.

Результати проведеного дослідження дозволяють дійти висновку про недостатній рівень компетентності та готовності вчителів ЗНЗ до профільного навчання, а саме: нечітке розуміння головних ознак базових для профільного навчання понять; неповне уявлення про знання та вміння, що необхідні для її здійснення; неповне знання як традиційних, так і нетрадиційних форм, методів, засобів навчання та способів їх упровадження у практичну діяльність, низький рівень сформованості вмінь індивідуальної роботи.

До подальших напрямів дослідження проблеми відносимо: теоретичне обґрунтування критеріїв і показників функціонування педагогічної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до профільного навчання, розроблення пакету дидактичних матеріалів для профільного навчання.

Використані джерела

1. Андросчук І. Соціально-педагогічні передумови профільного навчання учнів старших класів сільських загальноосвітніх навчальних закладів *Дидактика професійної школи*: Зб. наук. пр. Вип. 3 / Ред. кол.: С. У. Гончаренко (голова), В. О. Радкевич, І. Є. Канькавський (заст. голови) та ін. Хмельницький, 2005. С. 179–182.
2. Бугайов О. І. Диференціація навчання в сучасній середній школі *Радянська школа*. 1991. № 8. С. 7–16.
3. Кадемія М.Ю. Впроваджуємо профільне навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: Зб. наук. пр. Вип. 6. Київ; Вінниця, 2004. С. 3–8.
4. Концепція профільного навчання в старшій школі. *Освіта України*. 2003. №№ 42–43.
5. Кузнецов А. А. Профильное обучение: цели, формы, структура учебного плана. URL: <http://minobr.sakha.ru> (дата звернення: 12.03.2018).
6. Омеляненко С. В. Інтеграція навчального матеріалу у процесі загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів. *Наукові записки ВДПУ*. Серія "Педагогіка і психологія". 2002. Вип. 7. С. 21–24.
7. Носко М., Проніков О., Терентьева Н. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в Україні: тенденції та проблеми. *Історія фізичної культури і спорту народів Європи*. Збірник тез доповідей I Міжнародного наукового конгресу істориків фізичної культури. Луцьк–Світязь. 18–20 вересня, 2017 р. С. 21-22.
8. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: Монографія. Київ, 1996. 407 с.
9. Kurczab H. Model zawodowy nauczyciela a jego postawa twórcza *Dydaktyka szkoły wyższej*. 1982. 3 (59). S. 107-120.
10. What Matters Most: Teaching for America's Future. *Report of the National Commission on Teaching & America's Future: Summary Report*. 1996. September. 247 p.

Nosko M., Pronikov O.

READINESS OF THE FUTURE TEACHER OF PHYSICAL CULTURE TO PROFILE LEARNING

The article analyzes the readiness of future teachers of physical culture for profile education of schoolchildren. It is noted that the reform of the general education system in Ukraine is aimed at creating a pedagogical system, according to which each individual child would receive inexhaustible opportunities for full self-realization of the vocations, abilities and unique talent inherent in it. In the context of profile teaching, the teacher's readiness is provided by the availability of general educational institutions of traditional and innovative types. Due to the differentiated approach to education, students in the upper grades in such institutions can get an education that has a professional orientation and satisfies their choice.

The study identified and tested the criteria for the future teacher's readiness for specialized training in physical education in general educational institutions. The basis for defining these criteria was the components of our preparedness: the motivational-target; information-content, operative-activity and appraisal-corrective.

The results of the conducted research allow to draw a conclusion about the insufficient level of readiness of teachers of general educational institutions for profile educational activities, namely: fuzzy understanding of the main features of basic concepts for profile teaching; incomplete knowledge of the knowledge and skills that are necessary for its implementation; incomplete knowledge of both traditional and non-traditional forms, methods, teaching aids and ways of their introduction into practical activities, and a low level of individual work skills. A generalization of the thought of teachers and students showed that the majority of practical teachers do not have sufficient psychological, pedagogical and special training that would allow them to carry out specialized training.

Key words: *Training of physical education teachers; profile training; institution of higher education; general educational institution.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.